

Πρόλογος

Μόλις έλαβα το τηλεγράφημα που μου ανήγγελλε το θάνατό της, πήδηξα στο πρώτο βραδινό αεροπλάνο και την επομένη πρωί-πρωί βρισκόμουν στο Παρίσι ακριβώς στην ώρα μου για να προφθάσω το τρένο για το Τρεπόρ. Αφού διέσχισα την αποβάθρα, ακολούθησα το δρομάκι που ανηφορίζει απότομα προς το βράχο συντροφευμένος από το ζωνρό τιτίβισμα των σπουργιτιών. Οι βροχές του χειμώνα είχαν παρασύρει την πίσσα και τα χαλίγια ξεχώριζαν στις άκρες. Όταν έφθασα στην κορυφή, ομολογώ ότι δίστασα να προχωρήσω στο φιδίσιο μονοπάτι ανάμεσα στα βάτα και τα σπάρτα. Δεν είχα λησμονήσει ότι καταλήγει απότομα στον κάθετο βράχο: Μέσα σε μια εκτυφλωτική λάμψη που δεν σε αφήνει να προσέξεις πού πατάς, ανοίγεται απότομα μπροστά σου η θάλασσα, ήρεμη και αστραφτερή στην απεραντοσύνη της...

Το σπίτι της γιαγιάς μου βρίσκεται παράμερα, στο βάθος μιας μικρής κοιλάδας όπου φθάνεις από έναν χωμάτινο δρόμο παισιωμένο από περιβόλια με δαμασκηνίες. Κρυμμένες πίσω από φράκτες με λιγούστρα που είχαν παραμελήσει να κλαδέψουν το χειμώνα, οι πράσινες κηλίδες της χλόης απλώνονταν μέχρι τους τοίχους των σπιτιών με τα κλειστά παντζούρια. Ανά-

μεσα στις λεύκες ξεχώριζαν τα χαγιάτια τους με τα κόκκινα τούβλα. Η άνοιξη μόλις άρχιζε, η εξοχή ήταν ακόμη σιωπηλή.

Δρασκελίζοντας το κατώφλι του μεγάλου σπιτιού όπου περνούσα συνήθως τα καλοκαίρια, πρόσεξα ότι καμία κίνηση δεν υπήρχε στους ορόφους: ούτε φωνές παιδιών που σκαρφάλωναν ούτε τρεχαλητά στη μεγάλη σκάλα από σκούρο ξύλο. Κι όταν έφθασα στο κεφαλόσκαλο δεν άκουσα εκείνα τα μονότονα παιδικά τραγουδάκια που τα απόβραδα του Ιουλίου ανέβαιναν από την τσιμεντένια πλάκα που γειτόνευε με τη σκάλα της αποθήκης. Εκεί ήταν χαραγμένο και το κουτσό με μεγάλα κομμάτια κιμωλίας ξεκολλημένα από το βράχο, το ένα σχέδιο πάνω στο άλλο που, όπως και στη ζωή, έβαλαν τον ουρανό ψηλά, απρόσιτο, και την κόλαση στα πόδια μας. Από την άλλη πλευρά ο κήπος ήταν χορταριασμένος καθώς το γρασίδι δεν είχε πατηθεί από τους χορούς και το ατελείωτο κρυφτό.

Άλλοτε τον φρόντιζαν κι ήταν περιφραγμένος με ένα συρματόπλεγμα στερεωμένο σε τσιμεντένιους πασσάλους που σήμερα, σκεβρωμένο πια και ξεχαρβαλωμένο από τους κυνηγούς που χιλιάδες φορές το διαβήκαν, έχει πια κρυφτεί κάτω από τις τσουκνίδες. Στις σκουριασμένες του θηλιές τυλίγεται το άπληστο αγιόκλημα, ένας καχεκτικός κισσός και λεπτές περικοκλάδες... Πρέπει να ομολογήσω ότι η γιαγιά μου δεν είχε περάσει ούτε ένα καλοκαίρι χωρίς αγωνία για την έλξη που μας προκαλούσε ο βράχος. Ήταν σαν να κατοικούσαμε δίπλα σε ένα επικίνδυνο θηρίο, αόρατο αλλά συνεχώς παρόν. Για να την απαλλάξουμε από περίσσιους φόβους, παιδιά και εγγόνια επιδεικνύαμε την απόλυτη αδιαφορία μας· όμως, όσο και να την ξεγελούσε προς στιγμήν η τακτική μας, καθόλου δεν την καθησύχαζε. Η ξενιοασιά μας φάνταζε πολύ προσποιητή για να μην είναι ύποπτη. Καμιά δύναμη, εκτός από την αγάπη που της είχαμε και την εμπιστοσύνη που εκείνη τάχα μας ανταπέδιδε, δεν ήταν ικανή να μας εμποδίσει να πλησιάσουμε τα τοιχώματα αυτού του βάραθρου μολοντί ξέραμε ότι οι άκρες του ήταν σαθρές και ύπουλες.

Η γιαγιά μου αναπαυόταν σε ένα δωμάτιο του πρώτου ορόφου. Είχε αποφασίσει να τελειώσει εκεί τη ζωή της, μέσα σ' αυτό το παλιό, υγρό και άβολο σπίτι, με θέα όμως στη θάλασσα. Είναι αλήθεια ότι είχα από καιρό αντιληφθεί τη φοβία της για τα δωμάτια χωρίς παράθυρα, για τους σκοτεινούς χώρους που δεν αερίζονται. Η ενατένιση του ανοιχτού ορίζοντα ήταν το μόνο φάρμακο για την πληγωμένη της ψυχή· και όπως έλεγε, όλο αυτό το φως ήταν βάλσαμο για τη μελαγχολία της.

Δεν μου επέτρεψαν να τη δω αμέσως καθώς οι γυναίκες του χωριού καταγίνονταν με την ετοιμασία της. Στο διάστημα αυτό η νοσοκόμα μού πρότεινε να ξεκουραστώ στο διπλανό σαλονάκι που χρησίμευε για προθάλαμος. Μόλις μπήκα τράβηξα τις κουρτίνες νιώθοντας τα μάτια μου να καίνε από την αϋπνία. Ζαλισμένος ακόμη από τη διαφορά της ώρας και την απότομη μεταβολή του κλίματος, ξάπλωσα πάνω στον παλιό μεταξωτό καναπέ με τις φαρδιές κίτρινες και μπλε ρίγες. Μερικοί απόηχοι προμηνούσαν ότι το καλοκαίρι πλησίαζε. Από το μισάνοιχτο παράθυρο ακουγόταν το πήγαιν' έλα των κυμάτων στην αμμουδιά και, κάπου μακριά, ένα καραβόσκοινο που χτυπούσε στο αλουμινένιο κατάρτι ενός ιστιοφόρου δεμένου στη μαρίνα. Μερικές μύγες στριφογύριζαν, χωρίς ποτέ να συγκρούονται, κάτω από την ψάθινη πλαφονιέρα, που πάνω της είχαν κολλήσει μικροσκοπικές τούφες σκόνης. Το πάτωμα, γυαλισμένο και ξασπρισμένο από την άμμο που άφηναν τα σκοινένια πέδιλα, έβγαζε την υγρασία που είχε μαζέψει το χειμώνα μαζί με μια μεθυστική μυρωδιά ξύλου.

Προς το τέλος του απογεύματος η νοσοκόμα, που είχε την καλοσύνη να με αφήσει να κοιμηθώ, με σκούνησε στον ώμο: μπορούσα να μπω στο δωμάτιο. Παρ' όλα τα ογδόντα πέντε της χρόνια, η γριά κυρία Τυρώ ήταν ακόμη πολύ όμορφη. Οι μαύροι κύκλοι κάτω από τα μάτια της και τα μαραμμένα ρουθούνια της μαρτυρούσαν την πρόσφατη μόνο φθορά από την αρρώστια που την είχε υποχρεώσει να μείνει στο κρεβάτι. Τα βλέφαρά της

ήταν τόσο τέλεια που μου φαινόταν ότι, αν ήθελε, μπορούσε να τα ανοίξει για να με κοιτάξει και να πάρει το χέρι μου.

— Ρωτούσε συχνά για σας, μου ψιθύρισε η νοσοκόμα. Επαναλάμβανε συχνά ότι απ' όλα τα εγγόνια της εσείς μοιάζατε περισσότερο με τον πρώτο της άντρα. Πέρασε τις τελευταίες της μέρες γράφοντάς σας ένα γράμμα, και μου ανέθεσε να σας το παραδώσω.

Βολέυτηκα στην κόκκινη βελούδινη πολυθρόνα που βρισκόταν στη γωνία, κοντά στο προσκέφαλο του κρεβατιού, και άνοιξα το φάκελο...

Αγαπημένε μου Φιλίπ,

Αυτή τη φορά είναι βέβαιο ότι θα φύγω... Τις τελευταίες μέρες ακούω πολύ ραδιόφωνο. Λένε ότι στη Ρωσία κάποιος Μιχαήλ Γκορμπατσόφ άρχισε να κάνει μεταρρυθμίσεις. Αν οι συνθήκες εξακολουθούν να είναι ευνοϊκές και με την προϋπόθεση ότι έχεις χρόνο, θα ήθελες να πας εκεί πέρα και να προσπαθήσεις να μάθεις τι απέγινε ο παππούς σου και πού είναι θαμμένος; Έτσι θα έφερνες και λίγο χώμα από τη γηραιά Ρωσία για να το ανακατέψεις με το χώμα του δικού μου τάφου...

Στο μισοσκόταδο του δωματίου όλα ήταν σιωπηλά. Η νοσοκόμα είχε γείρει την πόρτα πίσω της. Η γιαγιά μου αναπαυόταν ειρηνικά, με τα άσπρα της μαλλιά πάνω στα τεράστια δροσερά μαξιλάρια με τις ωραίες δαντέλες... Δεν τολμούσα να κουνηθώ, εντελώς παράλογα φοβόμουν μήπως ταραξώ τον ύπνο της. Πάνω στο κομοδίνο δίπλα της, σε μια μικρή ξύλινη κορνίζα, το πορτρέτο του Ξαβιέ Τυρώ: Με τα μαλλιά κολλημένα προς τα πίσω και το λεπτό του μουστάκι, είχε την αινιγματική κομψότητα των ανθρώπων που δεν αποκαλύπτουν εύκολα τα μυστικά τους.

Είσαι ο μόνος που έμαθες ρωσικά, κι έτσι είσαι ο καταλληλότερος για να κάνεις αυτό το ταξίδι. Αν είχα το κουράγιο θα πήγαινα εγώ η ίδια. Αν λυθούν έστω και λίγο οι γλώσσες, ίσως έχεις την τύχη να συναντήσεις και κάποιους μάρτυρες. Σου άφησα λίγα χρήματα σε ένα λογαριασμό ταμιευτηρίου: μη διστάσεις να τα χρησιμοποιήσεις για το ταξίδι σου ή τις ανάγκες των ερευνών σου, όπως επίσης και για να κερδίσεις την εμπιστοσύνη των ανθρώπων... Μέσα στο κομό θα βρεις ένα φάκελο στον οποίο συγκεντρώσα διάφορα χαρτιά με πληροφορίες που θα σου φανούν χρήσιμες και μια μικρή σάκα όπου βρίσκονται τακτοποιημένα μερικά βιβλία. Είναι σε πολύ κακή κατάσταση. Το χαρτί έχει κιτρινίσει, τα καλύμματα έχουν φθαρεί. Πρόκειται για τα τελευταία αντίτυπα από τα βιβλία που είχε γράψει και δημοσιεύσει ο παππούς σου. Διάβασέ τα, αν νιώσεις την ανάγκη, θα πάρεις μια ιδέα... Πάρ' τα μαζί σου και, αν έχεις ένα ράφι διαθέσιμο, δώσ' τους μια θέση στη βιβλιοθήκη σου: Ήταν το όνειρο του Ξαβιέ να τα δει να τελειώνουν έτσι. Όσο για μένα με συντρόφεψαν αυτό το τελευταίο διάστημα: κρατούσαν ακόμη τη φωνή του ζωντανή. Μετά το χαμό του, ήταν το μόνο δικό του που μου είχε απομείνει. Μερικές φορές το βράδυ, μου αρκούσε να διαβάζω έστω και μια ή δυο παραγράφους. Ήταν σαν να ερχόταν και να καθόταν δίπλα μου, στην άκρη του κρεβατιού. Αναγνώριζα τη χροιά της φωνής του, ακόμη και το χαμόγελό του, σχεδόν και το πρόσωπό του... Τι παράξενο πράγμα που είναι τα βιβλία: Απρόσωπα έτσι και τυπωθούν και φαινομενικά σιωπηλά όσο μένουν κλειστά, κρατούν ζεστό και ζωντανό στη μνήμη το χνάρι του ανθρώπου που τους έδωσε ζωή...

Σήκωσα το κεφάλι. Στη μνήμη λοιπόν του Ξαβιέ Τυρώ, και μολονότι εκείνη δεν θα υπάρχει πια για να δει το αποτέλεσμα, με παρακαλούσε να συνεχίσω τις έρευνες μέχρι το τέλος. Και με τον ίδιο τρόπο που εκείνη μνημόνευε τον χαμένο σύζυγό της, μέσα από τις γραμμές της επιστολής της, άκουγα κα-

θαρά τις αποχρώσεις της φωνής της. Είχε διατηρήσει από την παραμονή της στη Ρωσία εκείνον τον αμίμητο τόνο, τον κάπως βραχνό, που έκανε τραγουδιστό το τέλος κάθε φράσης της. Η αδιόρατη παρουσία της, που ίσως ακόμη γυρόφερνε μέσα στο δωμάτιο, έπαιρνε σάρκα και οστά μέσα από τις λέξεις που διάβαζα, όπως στις ταινίες των ερασιτεχνών με την τρεμουλιαστή και κακοκαδραρισμένη εικόνα.

Και ξαφνικά την ξαναείδα μπροστά μου όπως εκείνο το βράδυ του Ιουλίου που την παρακολουθούσα από το παράθυρο της κουζίνας. Είχε τελειώσει το πλύσιμο των πιατικών και αφού σκούπισε τα χέρια της στην ποδιά της κουζίνας, την κρέμασε σ' ένα καρφί κοντά στην πόρτα. Έπειτα μας φώναξε: εκείνο το βράδυ εμείς καθόμασταν παραδόξως ήσυχοι στο τσιμεντένιο τοιχάκι που παισίωνε τη σάλα που κατέβαινε στο κελάρι. Στάθηκε και μας περίμενε στο κεφαλόσκαλο ενώ καταγινόταν να στηρίξει τα μαλλιά που είχαν ξεφύγει από τον κότσο της με ένα χτενάκι από ταρταρούγα: τακτοποίησε το σάλι πάνω στους ώμους της και μας πήρε από το χέρι. Όμως, αντί να προχωρήσει στο δρόμο για το μικρό πευκοδάσος που βρισκόταν στο βάθος, κατευθύνθηκε προς τον μπροστινό κήπο. Όταν έσπρωξε το φύλλο της σιδερένιας πορτούλας, η διαφάνεια της μέρας που έσβηνε μου φάνηκε απεριόριστη. Η θάλασσα σαν καθρέφτης αντανακλούσε τον ουρανό, τα χρώματα γύριζαν από το μοβ στο μπλε με μια μεγάλη πορτοκαλιά κηλίδα στη μέση, τελευταίο απομεινάρι ενός ήλιου που είχε από ώρα χαθεί από τον ορίζοντα.

Ο απόκρημνος βράχος ήταν πολύ κοντά μας και εκείνη ήξερε ότι, παρά την καλή μας θέληση, δεν θα καταφέραμε να αντισταθούμε για πολύ ακόμη στον πειρασμό να αγναντέψουμε το βυθό. Είχε λοιπόν αποφασίσει να ικανοποιήσει την περιέργειά μας, αλλά κάτω από την επίβλεψή της. Κρατώντας μας γερά από το χέρι, διέσχισε το μονοπάτι και προχώρησε ανοίγοντας πέρασμα ανάμεσα από τα αγριόχορτα και τα γαϊδουράγκαθα. Δεν σταμάτησε παρά στο χείλος του γκρεμού. Εκεί, με το φόβο να μας σφίγ-

γει την καρδιά, ακούσαμε να ανεβαίνει από το χάος ο σπηλαιώδης αντίλαλος των κυμάτων που κυλούσαν πάνω στις κροκάλες. Σκύβοντας ακόμη πιο πολύ, και καθώς τα μάτια μας συνήθιζαν στο σκοτάδι, διακρίναμε αμυδρά τις αφρισμένες ράχες τους.

Τότε τη θερμοπαρακαλέσαμε να κάνουμε ένα βήμα πίσω. Όσο για μένα, εκείνο που φοβόμουν ήταν μήπως η χωμάτινη προεξοχή με τις άσπρες και σαρκώδεις ρίζες των φυτών, που ίσως να ήταν οι μόνες που τη συγκρατούσαν στερεωμένη στο βράχο, υποχωρήσει ξαφνικά και πέφτοντας μας παρασύρει κι εμάς. Η ανατριχίλα που νιώσαμε στη σπονδυλική στήλη, από τον κόκκυγα μέχρι τον αυχένα, μας έπεισε να μην επιχειρήσουμε ποτέ να ξαναπλησιάσουμε τον γκρεμό. Όμως, εκείνη την ημέρα, διαισθάνθηκα ότι τελικά η γιαγιά μου μάλλον δεν απέφευγε να έρχεται αντιμέτωπη με την άβυσσο.

Πώς λοιπόν να μην ανταποκριθώ στην επιθυμία αυτής της έξυπνης, δυναμικής γυναίκας, που έσπευδε πάντα να βοηθήσει τους άλλους; Είχα βέβαια ακούσει να λένε ότι, για να βγάλει τον παππού μου από τις σοβιετικές φυλακές, αφήφησε χίλιους κινδύνους. Στην οικογένεια κυκλοφορούσε επίσης ο θρύλος ότι είχε τολμήσει να σηκώσει κεφάλι και στον ίδιο τον Στάλιν. Άραγε ήταν τόσο οδυνηρές οι αναμνήσεις της από αυτό το επεισόδιο; Αρνιόταν πάντα να απαντήσει στις ερωτήσεις μας πάνω σ' αυτό· και παρόλο που ξαναπαντρεύτηκε, δεν παρηγορήθηκε ποτέ για την απώλεια του Ξαβιέ Τυρώ, από τον οποίο είχε ένα παιδί που ονομαζόταν Αντρέ: Ήταν ο πατέρας μου, που δυστυχώς αργότερα σκοτώθηκε σε αυτοκινητικό δυστύχημα και στον οποίο ο χαμός τού παππού είχε αφήσει ένα μόνιμο ύφος λιγομίλητου παιδιού.

Αγάπησα τον παππού σου, κανείς δεν μπορεί να το αμφισβητήσει, μολονότι δεν κατάλαβα ποτέ σ' αυτά τα δώδεκα χρόνια που κράτησε ο γάμος μας ποιος ακριβώς ήταν και για ποια παράταξη εργαζόταν. Εξάλλου αυτή η αμφιβολία ήταν που με έκα-

νε να τρέξω να τον βοηθήσω. Θα μπορούσα πράγματι να τον είχα σώσει, έτσι τουλάχιστον προσπάθησαν να με πείσουν, σταλάζοντας μέσα στις φλέβες μου το δηλητήριο των τύφεων για την υπόλοιπη ζωή μου. Αν πράγματι άργησα πολύ να φθάσω, ευθύνονται τα τόσα διαβήματα τα οποία ήταν υποχρεωμένες να κάνουν οι γυναίκες των κρατουμένων. Για να χειροτερέψουν τα πράγματα, δοκίμασαν επίσης να με πείσουν ότι με είχε απατήσει στο τέλος με μια τραγουδίστρια, και παραλίγο να τρελαθώ. Αλλά επιτέλους αυτό δεν ήταν και τόσο αναπάντεχο. Όλες ξέρουμε ότι κάποια μέρα οι άντρες φεύγουν. Δεν μπορούν να συγκρατηθούν, καμιά γυναίκα δεν επιτρέπεται να το αγνοεί. Όμως παρόλο που μου παρουσίασαν κάποιες αόριστες αποδείξεις και από τότε σκέφτηκα και ξανασκέφτηκα εκατό φορές αυτή την πιθανότητα, σήμερα δεν είμαι πια και τόσο σίγουρη. Θα μπορούσα μάλιστα να πω ότι ίσως αυτή ακριβώς η γυναίκα ήταν που μου έσωσε τη ζωή, σε περιστάσεις τις οποίες δυστυχώς καθόλου δεν μπορώ να θυμηθώ, λόγω της αδυναμίας στην οποία τότε βρισκόμουν. Αλλά έστω κι αν παραδεχθούμε ότι πράγματι με απάτησε, τι αλλάζει; Πέθανε εδώ και πολύ καιρό και σε συνθήκες αποτρόπαιες. Δεν έχει δικαίωμα να αναπαυθεί; Όσο γι' αυτό το ζήτημα, ίσως εκεί ψηλά μου δοθεί η ευκαιρία να εξηγηθώ μαζί του...

Αντίθετα με τις προσδοκίες μου, δεν άνοιξε τα μάτια της ούτε με τράβηξε από το χέρι κοντά της για ένα στερνό φιλί. Αναπαύοταν για πάντα αυτή τη φορά μες στην οριστική και παγωμένη ακινησία της. Η γυναίκα που έκανε τις δουλειές του σπιτιού μισάνοιξε την πόρτα για να με καλέσει στην κουζίνα όπου μου είχαν φυλάξει κάτι ζεστό να φάω.

Για να πραγματοποιήσω την επιθυμία της γιαγιάς μου, έκανα δύο διαδοχικά ταξίδια στη Σοβιετική Ένωση.

Στο πρώτο, το 1989, είχα την αφέλεια να απευθυνθώ στη γαλλική πρεσβεία στη Μόσχα για να με βοηθήσουν να δημοσιεύσω μια μικρή αγγελία στον τοπικό τύπο. Λίγο έλειψε να με αποθαρρύνουν εντελώς· ήταν βέβαιοι ότι ένας απλός ιδιώτης, και μάλιστα ξένος, χωρίς επίσημη άδεια ούτε συστάσεις, ποτέ δεν θα κατόρθωνε να δημοσιεύσει αγγελία προς αναζήτηση κάποιου προσώπου. Είναι αλήθεια ότι κάτι τέτοιο δεν είχε ξαναγίνει. Οι υπερβολικές τους επιφυλάξεις και η άγνοιά τους σχετικά με την ταχύτητα των εξελίξεων με ξάφνιασε.

Αν κατάφερα να προχωρήσω, το οφείλω στους ίδιους τους Ρώσους, που είχαν ανοίξει το δρόμο διεξάγοντας παρόμοιες έρευνες με εκκλήσεις μέσω του τύπου. Ενεργώντας εκ μέρους της επιτροπής αποκατάστασης που συστήθηκε από την Ένωση Συγγραφέων, ο Βιτάλι Τσενταλίνσκι* ανέλαβε να ρίξει φως στις δολοφονίες των διασημότερων μελών της και να αναζητήσει τα χειρόγραφα που κατασχέθηκαν όταν ερευνήθηκαν τα σπίτια τους. Ακολούθησα λοιπόν το παράδειγμά του διότι ομολογώ ότι εγώ από μόνος μου δεν θα ήξερα πώς να κινηθώ. Και πέτυχε! Ήρθα λοιπόν σε συνεννόηση με τον αρχισυντάκτη μιας ημερήσιας εφημερίδας, η οποία στη συνέχεια χρεοκόπησε, αλλά που η έκδοσή της είχε συμπέσει με το ξεκίνημα της *περεστρόικας*** . Είχα υπερβάνει ότι παρά τον ανώδυνο τίτλο της, *Αστήρ της Μόσχας*, οι

---

* Αποτελέσματα ορισμένων ερευνών του δημοσιεύτηκαν στη Γαλλία: *Τα μυστικά αρχεία της Λουμπιάνα* (Robert Laffont, 1994).

** *Περεστρόικα* («αναδιάρθρωση» του συστήματος) και *γκλάσνοστ* (που σημαίνει «γνωστοποιώ δημοσίως», φράση που στη συνέχεια συνοψίστηκε ως «διαφάνεια») υπήρξαν οι δύο άξονες της πολιτικής μεταρρύθμισης που άρχισε στη Σοβιετική Ένωση ο Μιχαήλ Γκορμπατσόφ τον Μάρτιο του 1985. (Τις σημειώσεις που ακολουθούν τις συντάξααν από κοινού ο συγγραφέας με τον εκδότη.)

αναγνώστες της θα έπρεπε να είναι πολίτες δραστήριοι και ενεργοί, ικανοί να με βοηθήσουν στις έρευνές μου. Ωστόσο επικαλούμενοι το γεγονός ότι η εφημερίδα δεν λάμβανε καμιά επιχορήγηση, με υποχρέωσαν να πληρώσω γι' αυτή την αγγελία μια τιμή υπερβολικά υψηλή για τον μικρό χώρο που κατέλαβε.

ΙΔΙΩΤΗΣ

γαλλικής υπηκοότητας αναζητεί πληροφορίες (γράμματα, έγγραφα, φωτογραφίες, μαρτυρίες, κλπ.) που να αφορούν τον παππού του

Ξαβιέ ΤΥΡΩ

ο οποίος γεννήθηκε το 1898 και ήταν υπεύθυνος του γραφείου τύπου της γαλλικής πρεσβείας στη Μόσχα από το 1928 μέχρι τη σύλληψή του από τη Ν.Κ.Β.* τον Οκτώβριο του 1937. Από τότε χάθηκαν τα ίχνη του.

Καθώς βρισκόμαστε ακόμη στην αρχή της γκλάσνοστ, ο αντίκτυπος, κυρίως σ' εκείνους που είχαν αρχίσει να ελπίζουν στα ανοίγματα που υποσχόταν ο Γκορμπατσόφ, ήταν πολύ μεγάλος. Αμέσως μετά τη δημοσίευση της αγγελίας αρκετοί άνθρωποι ήρθαν σε επαφή μαζί μου. Οι περισσότεροι μάλιστα δεν είχαν τίποτα συγκεκριμένο να με πληροφορήσουν: Άλλοι περιόριζονταν να μου εκφράσουν τη συμπάθειά τους και να μου ευχη-

---

* Ν.Κ.Β.: Το όνομα της πολιτικής αστυνομίας στη δεκαετία του '30, η οποία διαδέχτηκε την Τσεκά και άλλαξε πολλές φορές όνομα μέχρι να ονομαστεί, μετά το τέλος του πολέμου, Κ.Γ.Β.

θούν καλή τύχη και άλλοι ήθελαν να ζητήσουν συγγνώμη, στο όνομα της Αγίας Ρωσίας, για τα αδικήματα που διέπραξαν οι κομμουνιστές σε βάρος της οικογένειάς μου. Είμαι βέβαιος ότι και πολλοί άλλοι θα επιθυμούσαν να μου γράψουν, αλλά δεν τόλμησαν. Αμφιβάλλοντας για το μέλλον αυτού του νέου «ξεπαγώματος», πιθανότατα φοβήθηκαν ότι η αγγελία δεν ήταν παρά μια ακόμη παγίδα στημένη από την Κ.Γ.Β. ώστε μ' αυτό τον νέο ελιγμό να αποκαλυφθούν όσοι προσπαθούσαν να σχετισθούν με ξένους. Θα προσθέσω ότι δέχτηκα επίσης και μερικές προσβολές από παλιούς κομμουνιστές, που παρακολουθούσαν έξαλλοι τη φιλελευθεροποίηση να προχωράει.

Στη συνέχεια, μπορεί κανείς να διαβάσει αποσπάσματα από τις επιστολές που έλαβα. Έπειτα όμως από μια αυστηρή επιλογή κατάλαβα ότι η συγκομιδή ήταν μάλλον φτωγή. Εξαιτίας του χρόνου που είχε περάσει, του υπερβολικού ζήλου να με βοηθήσουν, των τραυμάτων που είχαν αφήσει οι εξαφανίσεις που ξεκλήρισαν ολόκληρες οικογένειες και θόλωσαν τις αναμνήσεις, πολλοί μπέρδευαν τον παππού μου με κάποιον άλλο. Οι άνθρωποι που μου απευθύνθηκαν, με τις πολύ συγκινητικές τους επιστολές, μου φάνηκαν πραγματικά καλόπιστοι. Αλλά οι περισσότεροι μπέρδευαν τις χρονολογίες και παράλλασαν τα ονόματα. Μερικοί, και μόνο με την ανάμνηση εκείνης της εποχής, άρχιζαν να παραληρούν...

Κάποιοι λιγοστοί μάρτυρες, όπως τα παιδιά των συγγραφέων που είχε βοηθήσει ο παππούς μου και οι οποίοι στη συνέχεια δολοφονήθηκαν ή εξορίστηκαν, είχαν κρατήσει μια φευγαλέα ανάμνησή του: μια σκιά να διασχίζει το διάδρομο της εισόδου, το άρωμα του εγγλέζικου καπνού που παρέμενε στο σαλόνι μετά την αναχώρησή του, κάποιες λιχουδιές που τους μοίραζε κρυφά. Μαρτυρίες τόσο αόριστες που δεν μπορούσαν να μου χρησιμεύσουν σε τίποτα. Στην προσπάθειά τους να μη με απογοητεύσουν ανέφεραν κάποια λεπτομέρεια ή ένα μικροπεισόδιο, την ακρίβεια του οποίου μου ήταν δύσκολο να επαληθεύσω. Υπήρχαν

ακόμη και κάποιες φωτογραφίες, πλάνα που αναπαρίσταναν τα στρατόπεδα της Κολίμα μετά τα γεγονότα, σχέδια που έδειχναν το εσωτερικό των παραγκών, φτιαγμένα από παλιούς φυλακισμένους που έλεγαν ότι τα είχαν δει εκεί. Μερικές φορές αυτές τις επιστολές τους τις συνόδευαν και φυλλάδια. Μολονότι δεν είχαν την απαιτούμενη εγκυρότητα για να εμφανιστούν σ' αυτό το έργο, αυτά τα ψίχουλα είχαν αρχίσει να μου δίνουν μια ιδέα για το πώς πρέπει να ήταν, στη δεκαετία του '30, η ζωή του Ξαβιέ Τυρώ πριν και μετά τη σύλληψή του.

Λίγο μετά τη δημοσίευση της αγγελίας μου, ο πρώτος γραμματέας της πρεσβείας μου παραχώρησε ένα ραντεβού. Πίστευα ότι αυτή τη φορά είχε πια αποφασίσει να με βοηθήσει ή τουλάχιστον να μου επιτρέψει να συμβουλευτώ, όπως είχα ζητήσει, ό,τι υπήρχε ακόμη από τα αρχεία εκείνης της περιόδου. Περίμενα ότι θα έδειχνε τουλάχιστον πως ενδιαφερόταν για τις έρευνές μου... Κάθε άλλο! Με απότομο και πομπώδη τρόπο μού εξέφρασε την αποδοκιμασία του σχετικά με ένα έγγραφο που υπαινισσόταν ότι η γαλλική διοίκηση δεν ενδιαφέρθηκε όσο θα έπρεπε για τον πράκτορά της. Χωρίς να υπαναχωρήσω, του απάντησα ότι η ευθιξία του μου φαινόταν μάλλον άστοχη: Ήταν πλέον αποδεδειγμένο ότι οι διπλωματικές υπηρεσίες, στις οποίες ανήκε ο παππούς μου, τον είχαν εγκαταλείψει στην τύχη του. Με το πρόσχημα ότι τον θεωρούσαν ύποπτο για κατασκοπία υπέρ της Σοβιετικής Ένωσης, δεν έκαναν ποτέ τίποτα περισσότερο από τις απολύτως τυπικές ενέργειες. Δικαιολογήθηκε, χαμηλώνοντας τη φωνή του σαν να επρόκειτο για κάτι εμπιστευτικό, ότι είχε στη διάθεσή μου ένα τηλεγράφημα, με την υπογραφή κάποιου Βίκτορ Σεμλόφ, που επιβεβαίωνε με τρόπο αδιαμφισβήτητο τις υποψίες της πρεσβείας.

— Μα αυτός είναι ένας άθλιος σπιούνος! του έβαλα τότε τις φωνές, μην μπορώντας να συγκρατήσω το θυμό μου.

Θορυβημένος από το ξέσπασμά μου, βιάστηκε να κλείσει τη συζήτηση. Προφανώς δεν ήμουν το είδος του συνομιλητή που

περίμενε, δεν έδειχνα την κατανόηση που θα του επέτρεπε να με φέρει με το μέρος του. Όσο για το τηλεγράφημα, δεν μου το έστειλε ποτέ. Στοιχηματίζω ότι αφού το εξέτασε με μεγαλύτερη προσοχή έκρινε φρονιμότερο να μην το δημοσιοποιήσει. Πολύ σωστά άλλωστε, όπως θα διαπιστωθεί στη συνέχεια από το περιεχόμενό του... Κι ακόμη περισσότερο, όταν θα γίνει γνωστό πού βρήκα το αντίγραφό του!

Δύο χρόνια αργότερα, καθώς δεν ήμουν ικανοποιημένος από το ημιτελές πορτρέτο που συνέθεταν αυτά τα ντοκουμέντα, επέστρεψα στη Μόσχα για να εξιχνιάσω μερικά σημεία που θεωρούσα ότι είχα παραβλέψει. Χωρίς να ενημερώσω αυτή τη φορά την πρεσβεία, δημοσίευσα μια δεύτερη αγγελία ακριβώς ίδια με την πρώτη αλλά σε μια εφημερίδα με μεγαλύτερη κυκλοφορία. Για να λύσω τις γλώσσες, θεώρησα σκόπιμο να χρησιμοποιήσω τα χρήματα της γιαγιάς μου και να προσφέρω αμοιβή σε όποιον θα μου έστειλε καινούργια στοιχεία.

Όμως στο τέλος του 1991 η Σοβιετική Ένωση ήταν πλέον παρελθόν. Μετά την πτώση του τείχους του Βερολίνου ο κομμουνισμός κατέρρευσε: Το επίπεδο της ζωής έπεσε, ο πληθυσμός έγινε εριστικός και δεν φοβόταν τίποτα. Το μόνο που ίσχυε ήταν «ο καθένας για την πάρτη του». Χάρη και στην υποτίμηση του ρουβλιού, η πρότασή μου τους άνοιξε την όρεξη. Πολύ γρήγορα καταποντίστηκα μέσα σε έναν όγκο επιστολών με αμφίβολα κίνητρα, που με έκαναν να υποψιάζομαι ότι πολλοί ήταν έτοιμοι να πλαστογραφήσουν τα όποια στοιχεία είχαν στη διάθεσή τους ή να μου διηγηθούν ό,τι τους περνούσε απ' το μυαλό. Μεταξύ απειλών και ικεσιών, κάθε πρόσχημα, ακόμη και το πιο παράδοξο, ήταν καλό προκειμένου να βάλουν στο χέρι τα χρήματα. Σε κάποιο από εκείνα τα μακρινά στρατόπεδα της Σιβηρίας, από τα οποία ωστόσο γνωρίζουμε ότι ελάχιστοι γλύτωσαν, πολλοί ορκίζονταν ότι είχαν βοηθήσει τον παππού μου: Ο πρώτος με διαβεβαίωνε ότι ήταν δίπλα του στον κοιτώνα και ότι του είχε χαρίσει τις τσόχινες μπότες του· ο δεύτερος

ισχυριζόταν ότι του παραχωρούσε τακτικά τη μερίδα της σούπας του· ένας άλλος ότι ήταν ο μόνος φίλος της ζωής του. Από παντού κατέφθαναν κολακείες ή ατέλειωτες περιγραφές των ταλαιπωριών που βασάνισαν την υπόλοιπη οικογένεια σε αντίποινα των επαφών που, δυστυχώς, είχαν μαζί του την εποχή που υπηρετούσε στην πρεσβεία. Προεξοφλώντας την απάντησή μου, ο καθένας απ' αυτούς συνέτασσε το κατηγορητήριό του εναντίον του καθεστώτος και κατήγγελλε τα εγκλήματα που βάραιναν το Κομμουνιστικό Κόμμα.

Αμφισβητώντας την αξιοπιστία των ντοκουμέντων που συγκεντρώσα από το δεύτερο κύμα των επιστολών, για μια ακόμη φορά βυθιζόμουν στη λύπη που η γιαγιά μου, η μόνη που θα μπορούσε να τις αξιολογήσει, δεν βρισκόταν κοντά μου. Όμως ίσως να ήταν καλύτερα έτσι· εξετάζοντάς τες προσεκτικά, άρχισα να διαβλέπω ότι ορισμένες υποψίες της ήταν βάσιμες. Μήπως είχε προαισθανθεί την αλήθεια και προτίμησε να πεθάνει προτού δει να επαληθεύονται οι φόβοι της;

Ωστόσο, πιστός στις τελευταίες της επιθυμίες, ακολούθησα τις οδηγίες της και ολοκλήρωσα το έργο που μου είχε αναθέσει. Πρώτ' απ' όλα ξεκαθάρισα τις μαρτυρίες που είχα συγκεντρώσει κατά τις δύο επισκέψεις μου στη Μόσχα και αφαίρεσα τις πιο αναξιόπιστες· έπειτα προσπάθησα να καταχωρίσω τις υπόλοιπες, κατά χρονολογική σειρά, ανάμεσα στα έγγραφα που θεωρούσα πιο σοβαρά και τα οποία περιέχονταν σ' ένα φάκελο που απέκτησα, κάτω από τις πιο απροσδόκητες συνθήκες, ειςβάλλοντας στην έδρα της Λουμπιάνκα.